

Hrvatsko biljno naziivlje

*Analiza hrvatskog
biljnog naziivlja u djelu
Liber de simplicibus
Benedicti Riniij*

HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA

Ivan Šugar
Igor Gostl
Kroata Hazler Pilepić

Recenzenti

dr. sc. Nada Vajs
mr. sc. Zlata Martinis

Urednica

Anita Šikić

Lektor

Ivan Martinčić

Grafički i tehnički urednik

Stjepan Ocvirk

Likovna oprema

Dubravka Zglavnik Horvat

Likovni predložak korica

Slike na koricama uzete su iz izvornika
»Liber de simplicibus Benedicti Rinij«

© Hrvatska sveučilišna naklada 2002.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb

UDK 811.163.42'373.22:58
582:81'373.22

ŠUGAR, Ivan

Hrvatsko biljno nazivlje : analiza hrvatskog biljnog nazivlja u djelu Liber de simplicibus Benedicti Rinij / Ivan Šugar, Igor Gostl, Kroata Hazler-Pilepić. – Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2002.

Bibliografija. – Kazalo. – Summary.

ISBN 953-169-063-4

1. Gostl, Igor 2. Hazler-Pilepić, Kroata
I. Hrvatski jezik – Fitonimija – Povijest

411212057

Knjiga je tiskana uz potporu Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti i tehnologije RH.

Ivan Šugar • Igor Gostl •
Kroata Hazler-Pilepić

HRVATSKO BILJNO NAZIVLJE

ANALIZA HRVATSKOG
BILJNOG NAZIVLJA U DJELU
LIBER DE SIMPLICIBUS BENEDICTI RINIJ

HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA

Zagreb, 2002.

Uvod

U knjižnici Sv. Marka u Veneciji, zvanj *Marciana*, pohranjeno je, pod naslovom *Liber de simplicibus Benedicti Rinij medici et philosophi veneti*, djelo od velikog značenja za hrvatsko biljno nazivlje, ljekarstvo, filologiju i leksikografiju. Djelo je tako nazvano, kako je poslije utvrđeno, po liječniku i filozofu Benediktu Riniju, koji je stanovito vrijeme bio u posjedu toga djela. Njemu je, tj. B. Riniju, zbog toga dugo bilo pripisivano i autorstvo toga djela (usp. Šulek 1859, 1872; De Toni 1919), a i danas ima autora koji mu pripisuju autorstvo spomenutog djela (Ruffato 1996), premda je već dugo utvrđeno da je autor toga velebnog djela liječnik Nicolo Roccabonella (Minio 1952/53; usp. također Gostl 1992, i dr.). Tu činjenicu kao mogućnost spominje i De Toni u svojoj opsežnoj analizi toga djela, a prvi ju je naslutio već u 16. st. Ulisse Aldrovandi (usp. De Toni *ibid.*).

Roccabonellino je djelo doista velebno po svome značenju, ali ono je veliko također i po opremi – divne ilustracije biljnih svojti u boji – i po opsegu: ima 474 lista s tekstualnom građom i 9 bijelih (praznih) listova, što ukupno iznosi 483 lista. Od 474 lista s tekstom jedan list, ispisan na objema stranama, obuhvaća predgovor (*Proëmium*), a ujedno predstavlja i naslovnu stranicu (sl. 1), 14 listova obuhvaća abecedno kazalo, a 459 listova donosi tekst o pojedinim biljnim vrstama, s ilustracijama u boji na prednjoj strani lista. Latinski naziv biljaka popraćen je većim ili manjim (jednim ili ni jednim) brojem naziva na grčkom, latinskom, arapskom, manji broj na njemačkom (*teotonice*) i, što je od osobitog značenja za nas – na hrvatskom jeziku odnosno, kako je zabilježeno u izvorniku – *sclavonice* (sl. 2). Od 459 natuknica koliko ih ima u *Liber de simplicibus* prema našoj numeraciji (458 prema De Tonijevoj numeraciji), natuknicom *sclavonice*, tj. hrvatski, obilježeno je, prema našem pomnom pregledu cjelokupne građe, 369 vrsta, a 90 je vrsta bez toga obilježja.

Biljno nazivlje u djelu *Liber de simplicibus* od N. Roccabonelle pod natuknicom *sclavonice*, tj. hrvatsko biljno nazivlje, privuklo je i pozornost slovenskog filologa Franceta Bezlaja (1973). Od 459 natuknica, koliko ih Bezljaj iznosi prema Roccabonellinoj numeraciji (koja ima dva mala propusta te zapravo sadrži 459 natuknica, a ne 458, kako stoji u toj opsežnoj analizi), pod kojima se obrađuje uglavnom po jedna biljna vrsta, rijetko dvije ili više, podrijetlo naziva pod naznakom *sclavonice* čak za 370 biljnih svojti F. Bezljaj pripisuje slovenskom jeziku. Proizvoljnost i neutemeljenost te tvrdnje opovrgava dvadesetak godina poslije slovenski fi-

lolog Velemir Gjurin (1987), koji izričito naglašava da Bezlajeve pretpostavke o slovenskom podrijetlu biljnih naziva u djelu *Liber de simplicibus* »ni mogoče potrditi« (Gjurin 1987:103). Neutemeljenost Bezlajeve tvrdnje pobliže ćemo obrazložiti u daljnjem tekstu.

Nazivlje pod natuknicom *sclavonice* u djelu *Liber de simplicibus Benedicti Rinii* ima veliko značenje za hrvatsko biljno nazivlje, ali nije zanemarivo ni značenje za druge prosudbe, kao npr. za utvrđivanje početaka uzgoja pojedinih kultura na hrvatskim prostorima, za utvrđivanje pojave pojedinih egzotičnih biljnih vrsta na hrvatskom pa i europskom području, itd., pa su upravo te činjenice bile jedan od glavnih poticaja da pridemo kritičkoj prosudbi navedenih natuknica radi utvrđivanja njihova podrijetla, njihove zastupljenosti u današnjem već pomalo normativnom hrvatskom botaničkom nazivlju, njihove životnosti i današnje žive nazočnosti na mjesnoj ali i na nacionalnoj razini, itd. Time će ujedno na najbolji način Bezlajeve brzooplete i neutemeljene tvrdnje ostati bez potpore.

Premda je hrvatska javnost već početkom druge polovice 19. st. upozorena na velebno djelo *Liber de simplicibus* i njegovo značenje za nas (Šulek 1856), tek su dvojica Hrvata imala prilike vidjeti to djelo, i to Šime Ljubić, kustos Narodnog muzeja u Zagrebu, u prošlom stoljeću, i dr. Igor Gostl u najnovije vrijeme. Dr. I. Gostl polovicom je devedestih godina 20. st. proveo kraće vrijeme u knjižnici Sv. Marka u Veneciji i tom prigodom dao izraditi, uz novčanu potporu Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, kojem i na ovom mjestu svesrdno zahvaljujemo, crno-bijelu fotokopiju cjelokupne građe toga rukopisa, te mikrofilm koji je predao Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, da bi to djelo bilo dostupno za daljnja istraživanja svima onima koje ta građa zanima. Došavši tako zaslugom dr. I. Gostla do cjelokupne građe toga rukopisa, pa makar samo i preko crno-bijele fotokopije, pružila nam se mogućnost da i mi pobliže upoznamo i proučimo to za hrvatsku leksičku i leksikografsku i uopće kulturnu baštinu dragocjeno rukopisno djelo i da nakon toga o njemu dadnemo svoju ocjenu. Ovaj je rad rezultat upravo naše analize građe iz toga rukopisa, a napose analize hrvatskoga biljnog nazivlja.

Filološku interpretaciju građe iz ovoga rada trebao je dati dr. I. Gostl. Međutim, budući da je on 1999. godine umro, zamolili smo prof. dr. Josipa Bratulića da pregleda barem onaj dio teksta u ovom našem radu u kojem ima nekoliko rečenica s takvim kraćim interpretacijama, a to je poglavlje pod naslovom Rasprava, što je on rado učinio. On je odgovarajuće dijelove dopunio s nekoliko korisnih podataka, na čemu mu svesrdno zahvaljujemo.

Iz poštovanja prema I. Gostlu i njegovu cjelokupnom prinosu u vezi s tim djelom, ovoj smo knjizi pridružili njegovu raspravu o *Liber de simplicibus*, iako je ona već objavljena.

Ovom se prilikom želim zahvaliti i mr. sc. Kroatu Hazler-Pilepić na svekolikoj pomoći u prikupljanju građe za ovo djelo kao i na izradbi abecednog kazala i tabularnog prikaza biljnog nazivlja.

SADRŽAJ

Uvod	7
Građa i metode	9
Prosudba nazivlja	11
Rasprava	98
Zaključak	126
<i>Summary</i>	128
<i>Literatura</i>	130
<i>Abecedno kazalo</i>	134
Gostl, I.: <i>Liber de simplicibus</i> . Prvi hrvatski rukopisni, višejezični, terminološki i slikovni rječnik	147